

“La independència no s’aconsegueix, només, donant-se les mans”

ENTREVISTA A

Jordi Arrufat politòleg

Tortosa Oriol Gracià

El 23 d'agost de 1989 dos milions de ciutadans dels països bàltics -Estonia, Letònia i Lituània- es van donar la mà per reivindicar la seua independència de l'URSS, quan la Unió Soviètica feia aigües per tots costats. Els manifestants van construir una cadena humana entre Tallinn i Vilnius, en un camí de gairebé set-cents quilòmetres que es va conèixer com la Via Bàltica, una acció que el 2013 va inspirar la Via Catalana per a la independència. Fa tres anys, coincidint amb el 30è aniversari de la via i de l'inici de la dissolució d'URSS, el politòleg tortosí Jordi Arrufat (Tortosa, 1979) va recórrer a peu els tres països. El resultat l'explica a *La Via Bàltica. El somni d'Estonia, Letònia i Lituània de viure a l'Europa democràtica* (Saldonar 2022), un llibre que inclou narrativa de viatges, crònica periodística i assaig polític.

Pregunta: En el primer capítol del llibre poses en evidència que sabem poques coses de com són els països bàltics.

Resposta: Abans de marxar a fer la Via Bàltica a peu, una periodista de la secció d'internacional d'un mitjà de Barcelona es va interessar per com havia preparat el meu viatge als Balcans. Als Balcans? Jo anava a Estònia, Letònia i Lituània, que queden força més lluny. Tot ho agrupem sota el paraigua de l'Europa de l'Est, com si aquella part tan àmplia del continent fos homogènia. De seguida vaig veure que en general els catalans co-

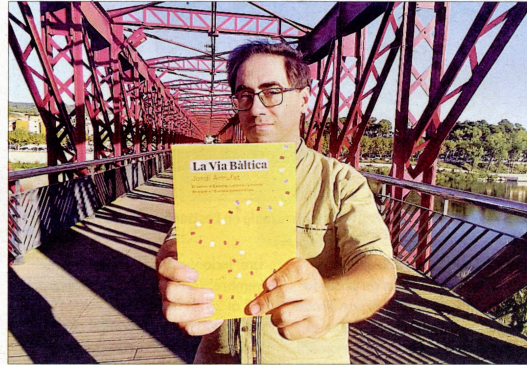
neixem poca cosa dels països bàltics. Per això em vaig plantejar fer este llibre, perquè la gent d'aquí coneixia millor Europa, o com a mínim una part d'Europa. És un llibre que inclou assaig, però també narrativa de viatges, però no és una guia turística. L'he escrit amb un clar esperit europeista.

P: La Via Bàltica va ser fruit d'un esperit de cooperació entre les tres repúbliques bàltiques. Un cop llegit el llibre, la sensació és que després de trenta anys aquell compromís social, polític i comunitari s'ha anat desdibuixant.

R: Quan em vaig plantejar el projecte tenia com a referència els llibres de la sèrie *Caminant per...*, del Josep Maria Espinàs. L'any 1957, l'Espinàs va viatjar pel Priorat i en va fer un llibre que recollia converses espontànies amb la gent que es creuava pel camí: pagesos que veremaven, gent que anava amunt i avall amb la burra per Poboleda i Porrera, homes grans que el convidaven a esmorzar... Però prompte em vaig adonar que aquella tècnica no em funcionaria; i menys si volia preguntar sobre les vivències de la Via Bàltica i els records de l'antiga URSS. La gent se m'espantava. A Tallinn, en un bar de *hipsters*, un noi jove em va dir: “Els temps han canviat. Avui, qui no està content amb el país agafa la maleta i marxa a Noruega o a Londres. L'esperit col·lectiu ha desaparegut”.

P: I com vas reconduir el viatge?

R: Vaig decidir que en cada poble per on havia de passar enviaria correus electrònics amb antelació a dia-

ris, biblioteques i ajuntaments per a demanar testimonis que em poguessin parlar d'aquell període previ a la independència dels seus països. I em va funcionar.

P: No és un llibre comparatiu sobre Catalunya i els països bàltics. Però sí que és un tema que hi apareix, encara que siga subtilment.

R: Poques setmanes abans d'agafar l'avió havia perdut la faena. En l'aplicació de l'article 155, la vicepresidenta del Govern d'Espanya, Soraya Sáenz de Santamaría, va dir allò de “Diplocat en líquidació”. I jo, que treballava per a esta entitat que fa diplomàcia pública des de Catalunya, vaig anar al carrer. I després d'aquell període tan tens, quan gent que coneixia estava a la presó, no tenia ni força, ni ganes de parlar de Catalunya. Durant la ruta a peu per la Via Bàltica em presentava com a català, però no entrava en més detalls que incitessin a portar una conversa sobre política catalana. Ara bé, alguns dels entrevistats em deien: “Escolta'm, tinc una cosa a dir, als catalans”, i em donaven consells que he recollit al llibre.

P: Entre altres coses, alguns dels

testimonis t'expliquen que estaven disposats a resistir sense temor per a aconseguir la independència.

R: Una senyora d'uns cinquanta anys que havia participat en la Via Bàltica em va comentar que si una cosa tenien en comú els que s'havien mobilitzat era la seua decisió d'arribar fins al final, que si calia estaven disposats a menjar peles de pataca per a assolir la independència respecte de l'URSS. Tres setmanes després, un noi letó, de noímés divuit anys, m'explica una de les idees que li havia traslladat gent del seu entorn sobre aquell període: “Anirem amb espardenyes, però serem lliures”.

P: És una referència velada al cas català?

R: D'elements comparatius n'hi ha molts, que poden alimentar el debat a les nacions sense Estat que desitgen assolir la independència, tant a favor com en contra. Però insistixo, no és un llibre sobre Catalunya i els països bàltics. Sí que dono informació sobre el que va passar, però que cadascú en tregui les seues conclusions.

P: La Via Bàltica no va portar per se

a la independència de les repúbliques bàltiques.

R: La independència no s'aconsegueix, només, donant-se les mans. Els països bàltics van viure moments dramàtics, especialment al gener del 1991, quan els tancs soviètics van entrar a Estònia, Letònia i Lituània per a aturar els moviments independentistes. Hi va haver morts. A això hi calia sumar el boicot econòmic de l'URSS, que va deixar els prestatges dels supermercats buits. El que realment va fer possible la seua independència va ser el cop d'estat fallit a la Unió Soviètica de l'agost del 1991, que va acabar amb el desmembrament de l'URSS. D'això se'n diu “finestra d'oportunitat”, i és un concepte que obre el debat: cal estar sempre mobilitzat? O és millor acumular forces fins que la finestra s'obri? Jo no sé si als països bàltics havien previst aquella oportunitat, però el cert és que sense la caiguda definitiva de l'URSS, la independència no hauria arribat tan de pressa.

P: Han passat trenta anys, però l'amenaça de l'imperialisme rus ha tornat a posar els països bàltics en un taulell d'equilibris internacionals molt complex.

R: Bona part dels ciutadans d'aquells països veuen amb preocupació la invasió russa d'Ucraïna, perquè si la situació es complica després pot caure Moldàvia, més tard, Geòrgia, i en acabat els pot tocar a ells. I llavors ja estarem tots empantanegats, perquè ens poden semblar països llunyans, però són països de la Unió Europea i formen part de l'OTAN, com nosaltres. A Lituània han passat coses mai vistes, com que la població civil pose en marxa projectes de micromecanatge per a recollir diners i comprar drons que després entregaran a Ucraïna. Països que compren armament per a ajudar-ne un altre s'havia vist, però que ho faça gent a títol individual no és habitual. Els bàltics, per experiència, tenen clar que quedar-se de braços plegats i no fer res no és una opció. ■